

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta (VNS 4/2021 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten hallintovaliokunnalle. Määräaika: 12.11.2021.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- strategiapäällikkö Ari Evwaraye, sisäministeriö
- opetusneuvos Heli Nederström, opetus- ja kulttuuriministeriö
- varautumisen ja turvallisuuden asiantuntija Ari Korhonen, Suomen Kuntaliitto
- tutkimuskoordinaattori Julia Saarholm, Aseman Lapset ry
- tiimipäällikkö Heikki Turkka, Aseman Lapset ry
- erikoistutkija Antti Kivijärvi, Nuorisotutkimusseura ry
- koulutuspolitiikan päällikkö Nina Lahtinen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- vaikuttamisen asiantuntija Eero Löytömäki, Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
- asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore, Väestöliitto ry
- professori Niina Junttila
- professori Christina Salmivalli

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- Opetushallitus
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Sisäisen turvallisuuden selonteossa käsitellään Suomen ja Suomessa asuvan väestön turvallisuutta ja sen kehitysnäkymiä laajasti. Selonteko on ihmis- ja väestölähtöinen ja keskittyy turvalli-

Valiokunnan lausunto SiVL 18/2021 vp

suusuhkiin ja saatavilla olevaan apuun näiden uhkien toteutuessa. Selonteko on myös tulevaisuuslähtöinen siten, että siinä tarkastellaan, miten tärkeimmät globaalit ja kansalliset muutosvoimat vaikuttavat sisäiseen turvallisuuteen.

Valiokunta katsoo, että selonteossa keskeiset sisäiseen turvallisuuteen liittyvät teemat ja osa-alueet on hahmotettu monipuolisesti. On tärkeää, että luottamus on tuotu esille eri näkökulmista, sillä luottamukseen perustuvan yhteiskunnan edelleen kehittäminen on tärkeää.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että varhaiskasvatus, koulutus, kulttuuri, liikunta ja nuorisotoimi (jäljempänä sivistyksen toimiala) näkyvät selonteossa vain vähän, vaikka niillä on oleellinen yhteiskunnan vakautta edistävä merkitys. Sivistyksen toimiala luo hyvinvointia sekä osaamisen ja kulttuurin pääomaa, kriittisen ajattelun taidot mukaan lukien, sekä vahvistaa osaltaan tietoisuutta kokonaisturvallisuudesta ja sitä koskevaa osaamista kaikissa ikäluokissa. Hyvinvointi ja osaaminen ovat tärkeä osa demokraattisen ja turvallisen yhteiskunnan perustaa. Valiokunta painottaa sivistyksen toimialan tunnistamista keskeisenä toimijana ja yhteistyötahona sisäisen turvallisuuden vahvistamisessa.

Ennaltaehkäisy

Valiokunta kannattaa selonteon (s. 2) linjausta, jonka mukaan Suomen sisäisen turvallisuuden politiikka perustuu ensisijaisesti ennaltaehkäisyyn. Yhteiskunnan tasolla tämä tarkoittaa esimerkiksi riittäviä matalan kynnyksen palveluja ihmisten arjessa, kuten mielenterveyden tukemista kouluissa ja oppilaitoksissa. Yksilötasolla ehkäisevissä toiminna palvelujärjestelmän monialainen ja katkeamaton tuki on tärkeä räätälöidä tarpeen edellyttämällä tavalla.

Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että vaikka selonteossa ennaltaehkäisy on keskiössä, lisäresurssivaatimukset kohdistuvat enemmän korjaaviin kuin ennalta ehkäiseviin tahoihin. Valiokunta pitää tärkeänä tunnistaa ja konkretisoida myös ennalta ehkäisevien toimien resursointitarpeet.

Koulutuksellinen tasa-arvo. Selonteossa todetaan, että turvallisuusongelmien juurisyihin vaikutetaan tehokkaasti erityisesti muilla kuin turvallisuusviranomaisten toimilla. Työllisyys, koulutus, yhteiskunnallinen osallisuus, ihmisten terveys ja hyvinvointi muodostavat perustan hyvälle arjen turvallisuudelle.

Valiokunta korostaa, että Suomessa merkittävä turvallisuutta edistävä tekijä on koulutuksellinen tasa-arvo, jonka mukaan jokaiselle annetaan yhdenvertaiset mahdollisuudet hankkia elämässä tarvittavat tiedot ja taidot. Koulutuksellisen tasa-arvon edistämisen keinoja on esitetty valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa (VNS 1/2021 vp), johon sivistysvaliokunta tulee otta-
maan kantaa erikseen sitä koskevassa mietinnössään.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamiseksi useita kehittämisohjelmia, kuten varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen Oikeus oppia -kehittämisohjelman, ammatillisen koulutuksen Oikeus osata -kehittämisohjelman ja lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelman. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta kehitetään ja tuetaan tätä var-
ten perustetun ohjausryhmän toimesta.

Valiokunnan lausunto SiVL 18/2021 vp

Selonteossa (s. 12) todetaan, että maahanmuutto ei itsessään ole sisäisen turvallisuuden kysymys, mutta sääntelemättömänä muuttoliike voi aiheuttaa epävakautta valtioiden sisällä ja välillä. Valiokunta pitää tärkeänä ottaa huomioon, että sivistyksen toimialalla, esimerkiksi varhaiskasvatuksella ja koulutuksella sekä kotoutumisella mukaan lukien kielitaito, on keskeinen merkitys maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroimisessa ja integroitumisessa.

Hallinnonalojen yhteistyö. Saadussa asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että viimeisimpien tutkimustietojen mukaan uhka- ja väkivaltatilanteet varhaiskasvatuksessa ja oppilaitoksissa ovat lisääntyneet ja niiden luonne on muuttunut vakavammaksi. Koulutus- ja muiden sivistyspalveluiden näkökulmasta ongelmien ennaltaehkäisyn painottuminen edellyttää yhä tiiviimpää viranomaisten välistä yhteistyötä ja riittävää resursointia kestävän paikallisen yhteistyödialogin aikaansaamiseksi. Oppilaitoksissa kokonaisvaltainen turvallisuus syntyy kaikkien turvallisuuden osa-alueiden johtamisesta ja henkilöstön sitoutumisesta turvallisuuden edistämiseen. On tärkeää, että muiden viranomaisten antama tuki ja asiantuntemus ovat hyödynnettävissä oikea-aikaisesti ja kohdennetusti. Myös johdon sekä henkilöstön jatkuvaa kouluttamista turvallisuustietouden ja -valmiuksien kehittämiseksi tarvitaan.

Kunnissa toimiva lasten ja nuorten moniammatillinen yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon, opetuksen, varhaiskasvatuksen ja nuorisotyön kesken jakaantuu hyvinvointialueuudistuksen myötä eri organisaatioihin. Valiokunta painottaa, että hyvinvointialueuudistuksen toimeenpanossa tulee turvata lasten ja nuorten ongelmien ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävä monialainen yhteistyö ja sen resurssit.

Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota myös selonteossa (s. 6) olevaan esimerkkiluetteloon viranomaisista, joissa työssä kohdattu väkivalta on lisääntynyt. Ongelman esille nostaminen ja siihen puuttuminen on tärkeää, mutta on huomattava, että esimerkkilistauksesta puuttuu useita viranomaistahoja tai ammattiryhmiä, kuten opetusalan henkilöstö, joissa koetaan väkivaltaa ja sen uhkaa. Saadun asiantuntijalausunnon mukaan kunta-alalla väkivaltaa ja sen uhkaa koetaan eniten opetus-, hoito- ja asiakaspalveluammateissa. Valiokunta korostaa, että esimerkiksi opetusalan henkilöstö tulee ottaa huomioon työssä koettua väkivaltaa ja sen uhkaa käsiteltäessä.

Luottamus turvallisuutta edistävänä tekijänä. Ennaltaehkäisyn näkökulmasta oleellista on myös eri väestöryhmien luottamus viranomaisia kohtaan. Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että esimerkiksi osa maahanmuuttajataustaisten nuorten vanhemmista ei luota viranomaisiin. Tämä voi johtua aiemmista kielteisistä kokemuksista ja aiheuttaa sen, että viranomaisen kohtaaminen avun hakemiseksi ja vastaanottamiseksi voi olla vaikeaa. Kulttuuristen erojen tunnistaminen ja huomioiminen viranomaisiin kohdistuvan luottamuksen vahvistamisessa on tärkeää.

Luottamuksen vahvistamisessa tärkeää on myös eri väestöryhmien keskinäinen vuorovaikutus. Yksi sitä edistävä keino voisi olla eri taustoista tulevien henkilöiden hakeutuminen nykyistä monipuolisemmin yhteiskunnan eri toimialoille, kuten kasvatus- ja opetustehtäviin sekä poliisi- ja pelastustehtäviin. Tähän voidaan vaikuttaa muun muassa opinto-ohjauksella. Valiokunta korostaa opettajien merkitystä luottamuksellisen yhteiskunnan vahvistamisessa ja yhteisöllisyyden edistämisessä.

Valiokunnan lausunto SiVL 18/2021 vp

Syrjäytyminen

Syrjäytyminen ja moniongelmaisuus nostetaan selonteossa esiin uhkana sisäiselle turvallisuudelle. Selonteossa (s. 21) todetaan muun muassa, että sosiaalisesti pahoinvoivien ihmisten aseman parantaminen tukee turvallisuuden parantamista, ja tuodaan esille huomion kiinnittäminen ylisukupolvisen syrjäytymisen ehkäisyyn.

Valiokunta pitää syrjäytymistä vakavana ongelmana ja painottaa syrjäytymisen ehkäisemistä sekä lasten ja nuorten osallisuuden kokonaisvaltaista vahvistamista tehokkain ja vaikuttavin toimenpitein. Valiokunta kiinnittää huomiota myös sukupuolten välisiin eroihin, sillä syrjäytyminen on vahvasti sukupuolittunut ilmiö. Syrjäytymisestä puhuttaessa on hyvä tiedostaa, onko kyse ihmisen syrjäytymisestä vai syrjäytetystä ihmisestä; ihmisen omaan toimintaan liittyvästä vai yhteiskunnan vastuuseen kuuluvasta asiasta. Tässä lausunnossa käytetään käsitettä syrjäytyminen selonteossa käytettyä ilmaisua vastaavasti.

Syrjäytymisellä on läheinen yhteys koulukiusaamiseen. Tutkimustiedon mukaan useimpia syrjäytyneitä henkilöitä yhdistää se, että he ovat joutuneet lapsuudessa tai nuoruudessa koulukiusatuiksi. Esimerkiksi vuoden 2021 kouluterveyskyselyssä 7,9 prosenttia alakouluikäisistä ja 6 prosenttia yläkouluikäisistä lapsista kertoi joutuneensa kiusatuksi vähintään kerran viikossa. Valiokunta korostaa, että puuttumalla koulukiusaamiseen ja sitä ennaltaehkäisemällä autetaan yksittäisiä lapsia ja nuoria sekä edistetään yhteiskunnan turvallisuutta.

Kunnille otetaan käyttöön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin. Valiokunta pitää tärkeänä, että HYTE-kertoimissa huomioidaan syrjäytyminen ja sen ehkäisy.

Valiokunta asiantuntijakuulemiseen viitaten kiinnittää huomiota siihen, että selonteossa syrjäytymistä käsitellään liikaa ylätasolla, eikä ongelmaa ole kuvattu riittävän tarkasti yksilöiden. Tämän vuoksi selonteon ohjausvaikutus voi näiltä osin jäädä vähäiseksi.

Valiokunnan mielestä syrjäytymisen käsitteleminen osana turvallisuusselontekoa vaatii vielä konkretisointia, sillä syrjäytymiskäsitteen epämääräisyys haittaa tilannekuvan rakentumista ja toimenpiteiden suunnittelua. Tätä puutetta voidaan korjata esimerkiksi erittelemällä huono-osaisuuteen liittyviä tekijöitä, kuten koulupudokkuus, köyhyys ja sosiaalinen ulkopuolisuus, sekä niihin liittyviä toimia sen sijaan, että puhutaan yleisesti syrjäytymisestä. Valiokunta aikaisempaan mietintöönsä (SiVM 2/2020 vp) viitaten korostaa, että edellä mainitut tekijät ovat sukupolvelta toiselle siirtyviä kasautuvan huono-osaisuuden taustalla olevia rakenteellisia tekijöitä, joihin puuttuminen yksittäisiin ongelmiin puuttumisten lisäksi on tärkeää.

Mielenterveys

Valiokunta painottaa, että kansallisen turvallisuuden edistämisen toiminna tulee kiinnittää huomiota myös mielenterveyden turvaamiseen pitkäjänteisesti ja riittävin resurssein.

Mielenterveyspalvelujen tulee vastata niiden tarvetta. Lasten ja nuorten psyykkinen huonovointisuus on lisääntynyt. Erityisen vaikeaksi tilanne muuttui koronapandemian pitkien rajoitustoi-

Valiokunnan lausunto SiVL 18/2021 vp

menpiteiden aikana, jolloin lasten ja nuorten osallistumisen ja osallisuuden sekä perusturvallisuuden ja varhaisen tuen saannin mahdollisuudet heikentyivät huomattavassa määrin. Yksinäisyyden, ahdistuneisuuden ja masentuneisuuden luvut nousivat ennätyksellisen korkeiksi ja sekä varhaisten että viimesijaisten palveluiden jonot kasvoivat pitkiksi. Pandemian hillitsemisen toimenpiteet kohdistuivat erityisen raskaasti lapsiin ja nuoriin myös, kun esimerkiksi terveydenhoitajaresurssia on koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta siirretty koronaviruspandemiaan liittyviin tehtäviin. Avun ja tuen tarpeen tunnistaminen ja saanti ovat viivästyneet merkittävästi samaan aikaan, kun niiden tarve on lisääntynyt.

Mielenterveyteen liittyvien ongelmien huolestuttavan tilanteen ratkaisemiseksi tarvitaan lapsille ja nuorille suunnattuja palveluja. Valiokunta painottaa palvelujen monialaisuutta sekä mielenterveyspalvelujen toimivuutta erityisesti perustason mielenterveyspalveluja tehostamalla. On tärkeä huolehtia siitä, että tarvittavat palvelut, joilla voidaan oikea-aikaisesti ja vaikuttavasti vastata tuen tarpeisiin, ovat helposti lasten ja nuorten saatavilla ja saavutettavissa.

Yksinäisyys ja ostrakismi. Nuorten kokemukset ulkopuolisuudesta ja yksinäisyydestä ovat lisääntyneet. Kouluterveyskyselyn tuoreet tulokset kertovat samaa kuin monet muut pandemia-ajan selvitysten tulokset: erityisesti nuorten yksinäisyyden kokemukset ovat lisääntyneet huolestuttavassa määrin. Yläkouluikäisistä tytöistä 22 prosenttia, lukioden tytöistä 23 prosenttia ja ammatillisten oppilaitosten tytöistä peräti 26 prosenttia koki toisena koronakeväänä itsensä yksinäiseksi joko melko usein tai jatkuvasti.

Valiokunta saatuun asiantuntijalausuntoon viitaten kiinnittää huomiota siihen, että eräs yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemusten taustalla vaikuttavista tekijöistä on ostrakismi eli sulkeminen ulkopuolisuuteen jättämällä henkilö joko tahallisesti tai tahattomasti näkemättä, kuulematta tai kokonaan huomaamatta. Tahallinen ostrakismi on kiusaamiseen ja väkivaltaan rinnastettavissa olevaa toimintaa.

Ostrakismista johtuva oireilu voi olla joko sisään päin kääntynyttä (yksinäisyyttä, masentuneisuutta, ahdistuneisuutta, somaattista oireilua) tai ulospäin purkautuvaa oireilua (aggressiivisuutta, rötöstelyä, radikalisoitumista). Näiden sisäistä turvallisuutta heikentävien vaikutusten johdosta vuoden 2020 Opetusalan turvallisuusfoorumi nosti fyysisen väkivallan ohella ostrakismin julkilausumaansa ilmiönä, johon Suomen kouluissa ja oppilaitoksissa olisi kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota. Kansainvälisten tutkimusten mukaan pitkään jatkuneet ostrakismin kokemukset näkyvät myös erityisen väkivaltaisten tapahtumien, kuten koulu- ja joukkosurmien, suunnittelun ja toteutusten takana.

Tällä hetkellä paino lasten ja nuorten yksinäisyyden ehkäisyn ja vähentämisen toimenpiteissä on OECD:n tuoreen "All the lonely people" -raportin mukaan heissä, jotka koulun tai kodin aikuisen näkökulmasta ovat yksinäisiä. Käytännössä tämä tavoittaa sellaiset lapset ja nuoret, jotka ovat yksinäisyyden kokemusten vuoksi joko oma-aloitteisesti vetäytyneet syrjään tai heidät on muiden toimesta jätetty sosiaalisten verkostojen ulkopuolelle. Valitettavan usein yksinäisyydestä kärsivät kuitenkin myös lapset ja nuoret, jotka näennäisesti viihtyvät muiden seurassa, esittävät reipasta tai piilottavat ahdistavan pahan olonsa ulos päin purkautuvan oireilun eli esimerkiksi aggressiivisuuden, rötöstelyn tai muiden kiusaamisen taakse.

Valiokunnan lausunto SiVL 18/2021 vp

Ulkopuolisuuden vähentämisen ja siten sisäisen turvallisuuden vahvistamiseen tähtäävien toimenpiteiden kohdentamisessa olisi kiinnitettävä enemmän huomiota lasten ja nuorten omaan subjektiiviseen yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemukseen, joka suomalaisen tutkimuksen mukaan on kymmenen vuoden aikavälillä voimakkain ennustaja myöhemmälle psyykkiselle oireilulle ja itsetuhoisuudelle. Yksinäisyys tuntuu pahalta ja vaikuttaa oppimiseen, hyvinvointiin ja terveyteen aina sillä hetkellä, jolloin sitä koetaan, mutta sen vaikutukset ovat myös varsin kauaskantoisia. Lapsuudessa ja nuoruudessa koettu ulkopuolisuus vaikuttaa tutkimusten mukaan pitkälle aikuisuuteen paitsi heikompana psyykkisenä ja fyysisenä hyvinvointina ja terveytenä myös esimerkiksi opiskelu- ja työuralta syrjäytymisenä ja viimesijaisten palveluiden lisääntyneenä tarpeena.

Valiokunta korostaa yksinäisyyden ehkäisemisen toimien tärkeyttä osana lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamista sekä sisäisen turvallisuuden vahvistamisessa kykyä vastata ulkopuolisuutta, yksinäisyyttä ja ostrakistista väkivaltaa kokevien lasten, nuorten ja aikuisten tarpeeseen tulla nähdyiksi, kuulluiksi ja kohdatuiksi.

Turvallisuutta lisäävät taidot

Valiokunta aikaisempaan mietintöönsä (SiVM 2/2020 vp) viitaten korostaa varhaiskasvatuksen ja koulujen asemaa ongelmien ennaltaehkäisyssä. Kouluilla ja varhaiskasvatuksella on merkittävä tehtävä huolehtia lasten ja nuorten terveestä kasvusta. Koulu on keskeinen osa lasten ja nuorten jokapäiväistä elämää useiden vuosien ajan, ja kasvatusta on koulun tehtävä opetuksen ohella. Koulun merkitys on tärkeä erityisesti silloin, kun lapsen mahdollisuudet saada tukea omilta vanhemmiltaan ovat vähäiset. Koulun tulee tukea mm. oppilaiden ryhmäytymisen taitoja ja tarjota turvallisia ympäristöjä niiden harjoitteluun. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisten mielenterveystaitojen opettamisen on oppiaineiden sisältöjen lisäksi hyvä ulottua osaksi koulun toimintakulttuuria.

Valiokunta edellä mainitussa mietinnössään toteamansa uudistaen korostaa tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimisen ja kehotunnekasvatuksen tärkeyttä merkitystä varhaiskasvatuksesta alkaen. Tunne- ja vuorovaikutustaidot auttavat kertomaan omista tunteista ja kokemuksista, ymmärtämään toisten tunteita sekä keskustelemaan vaikeistakin asioista. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjaantumista tukevaa ohjaamista on tarpeen järjestää myös osana mediakasvatusta, jotta lisätään ymmärrystä siitä, että myös digitaalisilla alustoilla esiintyvä kiusaaminen on vahingollista. Myös kehotunnekasvatus ja turvallisuustaitojen opettaminen lapsen ja nuoren kehitysvaihe ja ikäkausi huomioiden on tärkeää turvallisen kasvun, oman ja muiden turvallisuuden sekä turvallisuudentunteen vahvistamiseksi, jotta lapset oppivat suojaamaan itseään ja kunnioittamaan toista.

Sivistysvaliokunta on eri yhteyksissä (esim. SiVL 11/2020 vp, s. 6–8) painottanut perustaitojen, luku-, kirjoitus- ja laskutaitojen, osaamisen tärkeyttä merkitystä yhteiskunnassa toimimisen ja osallisuuden vahvistamiseksi. Esimerkiksi lukutaito on avaintaito hahmottaa maailmaa ja ottaa osaa siihen. Lukutaidolla on yhteys myös empatiakykyyn ja yksilön hyvinvointiin. Valiokunta pitää tärkeänä perustaitojen oppimisen ja opettamisen sekä riittävän oppimisen tuen merkitystä yhtenä yhteiskunnan turvallisuutta luovana tekijänä. Opetuksen järjestämisen kannalta on tarpeen

Valiokunnan lausunto SiVL 18/2021 vp

saada tutkittua tietoa myös etäopetuksen vaikutuksista perustaitojen sekä muita turvallisuutta lisäävien taitojen oppimiseen.

Valiokunta painottaa medialukutaidon ja mediakasvatuksen merkitystä kaikille kuuluvana kansalaistaitona viitaten aikaisempaan lausuntoonsa (SiVL 10/2020 vp). Tiedon luotettavuuden arviointi on käynyt yhä haastavammaksi. Sen vuoksi jokaisen kansalaisen on tärkeä oppia tunnistamaan tarkoituksellisesti harhaanjohtava tieto ja tiedotus sekä valikoimaan informaatiotulvasta oikea tieto. Medialukutaito ja mediakasvatus kuuluvat koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmiin. Medialukutaitoa edistetään kirjastoissa ja nuorisotyössä, ja myös vapaan sivistystyön toimijat ja järjestöt ovat erittäin aktiivisia mediakasvatuksen ja medialukutaidon edistämisessä alan yritysten lisäksi. Tätä tehtävää edistää osaltaan myös opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisema Medialukutaito Suomessa (2019) -linjausasiakirja sekä siinä esitetyt toimenpiteet.

Lapset ja nuoret

Selonteossa todetaan, että päämääränä on kaikkien turvallisuus. Tämä näkökulmavalinta on siinänsä ymmärrettävä, mutta valiokunta pitää puutteena sitä, että lapset ja nuoret eivät nouse monessakaan kohdin selonteossa esiin. Valiokunta korostaa, että lasten ja nuorten turvallisuudesta huolehtimisen tulee olla sisäisen turvallisuuden keskiössä, koska sillä on kauaskantoisia vaikutuksia mm. mielenterveyteen ja syrjäytymiskehitykseen.

Esimerkiksi verkossa tapahtuva rikollisuus on selonteossa huomioitu, mutta verkkorikollisuutta lasten ja nuorten kannalta ei käsitellä. Sosiaalinen media ja muu verkossa tapahtuva toiminta on entistä suurempi osa lasten ja nuorten arkea, joten riski joutua verkkorikosten uhriksi on myös kasvanut. Lasten ja nuorten kohtaamat turvallisuusuhat poikkeavat usein aikuisten turvallisuusuhista, joten niiden nimenomainen käsittely sisäistä turvallisuutta koskevissa jatkotoimissa on perusteltua.

Vuoden 2021 kouluterveyskyselystä ilmeni, että aikuisten lapsiin kohdistama fyysinen ja henkinen väkivalta on lisääntynyt. Väkivaltaa esiintyy myös lasten välisenä vertaisväkivaltana, mutta tätä selonteossa ei ole huomioitu. Lapsiasiavaltuutettu on vuosikertomuksessaan 2020 todennut, että lasten välistä väkivaltaa ei Suomessa tunnisteta eikä sitä ehkäistä ennalta. Kuitenkin yleisin pahoinpitelijä teini-ikäisten kohdalla on tuttu tai tuntematon ikätoveri ja pahoinpitelyn tapahtumapaikkana on usein julkinen tila.

Selonteossa lasten asema jää sivuun myös siten, että siinä ei käsitellä lasten kokemuksia turvatomuudesta tai turvallisuudesta. Selonteon osana olleessa selvityksessä haavoittuvien ryhmien turvallisuuden kokemuksista on arvioitu lasten olevan haavoittuvassa asemassa ja heidän kokemuksiaan on siinä myös erikseen selvitetty, joskin sitä koskevan kyselyn vastaajamäärä oli pieni. Valiokunta pitää tärkeänä panostaa jatkossa siihen, että tietoa kerätään enemmän suoraan lapsilta heidän kokemustensa esille tuomiseksi.

Valiokunta pitää hyvänä, että selonteossa tunnistetaan nuorisotyön merkittävä rooli ja sen kasvanut tarve pandemia-aikana. Tutkittu tieto tukee näkemystä nuorisotyön tärkeästä roolista syrjäytymisen ehkäisyn välineenä ja osoittaa, että etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta ovat vaikuttavia ja kustannustehokkaita keinoja tukea syrjäytymisvaarassa olevia nuoria.

Valiokunnan lausunto SiVL 18/2021 vp

Nuorisotoimen yhteistyöhön muiden tahojen kanssa tulee panostaa edelleen. Selonteossa (s. 30) on todettu, että mm. poliisin ja nuorten myönteiset kohtaamiset vahvistavat keskeisesti luottamusta viranomaisten toimintaan. Selonteossa on mainittu esimerkkinä moniammatillinen ankkuritoiminnan malli, johon kuuluu asiantuntijoita pääsääntöisesti poliisista, sosiaalitoimesta, terveyshoitoimesta ja nuorisotoimesta. Ankkuritoiminnassa myös ehkäistään jengiytymistä ja väkivaltaista radikalisoitumista. Tähän liittyen olisi tarpeen tuoda esille myös kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (2019—2023).

Asiantuntijalausunnon mukaan ankkuritoiminnan kehittämiseksi on tunnistettu tarve tiivistää yhteistyötä erityisesti oppivelvollisuusikäisten nuorten kanssa. Lisäksi on hyvä tiedostaa, että osalla etsivän nuorisotyön työntekijöistä on osaamista muun muassa puuttua nuorten radikalisoitumiseen. He ovat saaneet asiaa koskevaa koulutusta nuoren kohtaamisesta, huolen puheeksi ottamisesta, konsultoivista tahoista sekä palveluista, joihin nuoria voidaan tarvittaessa ohjata. Valiokunta korostaa myös lasten ja nuorten harrastustoiminnan merkitystä yhteisöllisyyden, sosiaalisuuden ja hyvinvoinnin vahvistajana.

Asiantuntijoiden mukaan viimeisimpien tutkimustietojen perusteella uhka- ja väkivaltatilanteet varhaiskasvatuksessa ja oppilaitoksissa ovat lisääntyneet ja niiden luonne on muuttunut vakavammaksi. Tilanteiden aiheuttajat ovat lapsia, nuoria tai nuoria aikuisia, jotka ovat oppilaita ja opiskelijoita. Sivistysvaliokunta on huolissaan tilanteesta ja korostaa, että nuorten väkivaltaan ja rikoksiin on puututtava johdonmukaisesti. Hyviä toimintamalleja on laajennettava valtakunnalliseksi, ja tarvittaessa myös uusia on otettava käyttöön.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että selonteossa ei huomioida Suomea sitovaa YK:n turvallisuusneuvoston vuonna 2015 hyväksyttyä päätöslauselmaa Nuoret, rauha ja turvallisuus (UN-SCR 2250). Päätöslauselman keskeinen viesti on, että nuoret on nähtävä voimavarana, aloitteentekijöinä ja positiivisena voimana rauhanomaisten yhteiskuntien rakentamisessa. Päätöslauselma myös velvoittaa jäsenmaita kuulemaan nuoria päätöksentekoprosesseissa.

Hallitus on hallitusohjelman mukaisesti tehnyt Suomen ensimmäisen kansallisen Nuoret, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelman (20.8.2021).

Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että edellä mainittu päätöslauselma otetaan huomioon sisäistä turvallisuutta koskevissa linjauksissa. Päätöslauselma ja sen kansallinen toimintaohjelma ovat merkittäviä Suomen sisäiseen turvallisuuteen liittyviä dokumentteja, joita ei tule sivuuttaa. Nuoret, rauha ja turvallisuus -näkökulman huomiointi myös korostaa sitä, että nuoria ei nähdä ainoastaan turvallisuushkana, vaan osana ratkaisua.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto SiVL 18/2021 vp

Helsingissä 11.11.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Ville Kaunisto kok
jäsen Hilkka Kemppi kesk
jäsen Anneli Kiljunen sd (osittain)
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Mikko Ollikainen r (osittain)
jäsen Pirkka-Pekka Petelius vihr
jäsen Sofia Vikman kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Valiokunnan lausunto SiVL 18/2021 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä yhtyy pääosin sivistysvaliokunnan lausuntoon. Katsomme kuitenkin, ettei keskeisiä sisäiseen turvallisuuteen liittyviä teemoja ja osa-alueita ole kaikilta osin hahmotettu monipuolisesti ja esitetty selkeästi. Ennen kaikkea selonteko ummistaa silmänsä maahanmuuton aiheuttamilta ongelmilta.

Selonteon mukaan maahanmuutto ei itsessään ole sisäisen turvallisuuden kysymys, mutta sääntelemättömänä muuttoliike voi aiheuttaa epävakautta valtioiden sisällä ja välillä. Mielestämme rajoittamaton humanitäärinen maahanmuutto on yksi keskeisimpiä sisäiseen turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä, kuten rikostilastot tai maahanmuuttajanuorten kasvava jengirikollisuus osoittavat.

Maahanmuuttajanuorten jengirikollisuus on Suomessa kasvava ongelma, jonka myös poliisi on tuonut sisäisen turvallisuuden asiantuntijatahona selvästi useasti pelkästään mediassa esille. Lausunnossa ei oteta tätä sisäiseen turvallisuuteen merkittävästi vaikuttavaa asiaa tarpeeksi huomioon.

Mikäli maahanmuuttoon liittyvät vaikutusarviot jätetään tekemättä eikä asiantuntijoita (kuten poliisia) kuunnella, seurauksena voi olla Suomen kannalta tuhoisia päätöksiä niin sisäisen turvallisuuden kannalta kuin taloudellisestikin. Tämä vie pohjaa pois myös keskeisiltä ennalta ehkäiseviltä toimilta.

Sivistysvaliokunta korostaa lausunnossaan keskinäistä luottamusta sisäistä turvallisuutta parantavana tekijänä. Asiantuntijalausunnossa kerrotaan, ettei esimerkiksi osa maahanmuuttajataustaisten nuorten vanhemmista luota viranomaisiin, jolloin viranomaisten kohtaaminen avun hakemiseksi tai vastaanottamiseksi voi olla vaikeaa.

Väestöryhmien väliset kulttuurilliset erot on syytä tunnistaa ja tiedostaa. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että turvallisuuden kannalta keskeistä on maahanmuuttajien oma halu ja motivaatio kotoutua osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 11.11.2021

Sanna Antikainen ps
Ari Koponen ps